

hel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeent
te Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • G
Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghe
el • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghe
e Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Ge
emeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel

Gemeente Veghel

Door en langs het Aa-dal

vanuit Veghel naar Heeswijk-Dinther en terug

Een blik op het verleden, in het heden en naar de toekomst

Veghel, oktober 2005
eerste druk, eerste uitgave

Uitgave van: Gemeente Veghel
Auteur: Peter van der Heijden
Henny van Eck
Cent van den Berg
Bram Vervest
Wolter Brongers
Eindredactie: Karien Janssen, Wolter Brongers
Vormgeving en druk: Bek grafische producties, Veghel
Foto's: Archief IVN

ISBN-10: 9080984728
ISBN-13: 9789080984721

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de Gemeente Veghel, Postbus 10001, 5460 DA Veghel.

Korte beschrijving van de fietsroute

Deze fietsroute heeft als rode draad het riviertje de Aa. De fietsroute en de beschrijving laten u het Aa-dal beleven vanuit het heden naar het verleden en naar de toekomst.

Beekdalen staan overal in de belangstelling door de aandacht voor waterhuishouding, natuur en recreatie.

Route en beschrijving zijn gemaakt door een vijftal IVN natuurgidsen als afstudeeropdracht. Zij hebben deze route opgezet voor een breed publiek en hopen dat u hierdoor inzicht krijgt in de ontwikkelingen die het beekdal de Aa doormaakt. Maar vooral hopen zij dat u een paar uren gaat genieten van een mooi landschap waarin heel veel te zien en te bewonderen is.

In dit boekje staat eerst de routebeschrijving.

In de tekst na de routebeschrijving vindt u informatie over het Aa-dal: het verleden, het heden en de toekomst, de mens, het landschap en de natuur. Onderwerpen waar zeker aandacht aan moet worden besteed zijn opgenomen in de kadertjes.

Achterop is de route op een topografische kaart weergegeven.

Routebeschrijving

1 Vanuit het Uitpunt op de Markt in Veghel gaat u linksaf over de Aa.

2 U neemt de eerste weg rechts: Beatrixsingel.

3 Ga rechts de brug over en daarna direct linksaf.

4 Ga aan het einde het fietspad op (in de richting van FietsKnooppuntenroute (FKP) 82).

U blijft een FKP route volgen tot u een volgende aanwijzing krijgt. Bij deze routebeschrijving willen we zoveel mogelijk de FKP volgen. Indien dit niet mogelijk is worden de straten benoemd.

5 Volg FKP 74 en na enige tijd FKP 73.

Heeft u behoefte aan een speelgelegenheid voor kinderen, ga dan vanaf Droevendaal rechtsaf de Aakantstraat in om na 150 meter even het Avonturenbos in te gaan. Informatieborden maken u wegwijs. U kunt er ook goed picknicken. Na afloop fietst u terug naar Droevendaal om uw tocht te hervatten.

6 Aan het einde van FKP 73 volgt u FKP 72.

7 Na de brug over de Aa volgt u rechtsaf FKP 39.

FKP 39 gaat door bos, langs de Aa, en in de verte ziet u rechts kasteel Heeswijk.

8 Na enige tijd volgt u FKP 60 tot over de brug bij de boerderij 'Looz Corswaremhoeve'.

U rijdt hier over een oude meander van de Aa. Deze meander zal bij de komende herinrichting van de Aa een functie krijgen bij de waterafvoer.

9 Over het bruggetje bij de boerderij rechtsaf. In de bocht het fietspad rechtdoor naar het kasteel aanhouden.

In het bos rechts bevindt zich hoog in de bomen een broedkolonie van blauwe reigers.

- 10** Bij het kasteel rechtdoor langs de toegangspoort. Voorbij het kasteel het eerste zandpad links.
U fietst hier door een van de vele lanen van het landgoed Heeswijk. In de oude eiken bevinden zich schuilplaatsen van vleermuizen. U kunt rond het kasteel wandelen om het beter te bekijken.
- 11** Aan het einde van de zandweg de klinkerweg oversteken en het fietspad naar links volgen.
- 12** Volg het fietspad tot bord FKP 60. Hier FKP 60 naar rechts volgen.
- 13** De eerste weg rechts richting Kersouwe (handwijzer).
- 14** Na ca. 500 meter linksaf: Kersouwelaan, handwijzer richting Kersouwe aanhouden.
U steekt het riviertje de Leijgraaf over.
- 15** Direct bij het begin van het bos gaat u rechtsaf het fietspad op.
U ziet weilanden aan uw rechterhand en bos aan de linkerhand. U rijdt over stuifzand. Het stuiven is beëindigd door het aanplanten van grove dennen.
- 16** Steek bij het kruispunt de verharde weg over om het fietspad verder te volgen (FKP 61).
- 17** Ga bij het volgende bord van FKP 61 rechtsaf.
- 18** Deze zandweg gaat over in een verharde weg: 'Het Schoor'. U gaat weer over de Leijgraaf.
- 19** Op T-splitsing linksaf: Muggenhoek.
- 20** Einde weg rechtsaf: Meerstraat. Voor het fietspad oversteken. U komt nu op FKP 73.
- 21** Op de viersprong linksaf de Abdijstraat in.
Aan uw linkerhand ligt de Abdij van Berne.

- 22** U vervolgt de weg die overgaat in Heilarensestraat.
- 23** Einde van de weg rechtsaf de Torenstraat in.
- 24** Vóór de kerk de weg oversteken, linksaf richting Veghel. Als fietser gaat u door de Schoolstraat en Den Dolvert. Na Den Dolvert volgt u de weg naar Veghel: Brouwerstraat.
- 25** Einde Brouwerstraat bij de ANWB richtingwijzer: Retsel, rechtsaf de Boterweg in.
Op de Boterweg kunt u duidelijk ervaren dat de Aa haar route door de lage delen van het dal heeft gevonden en de mensen op de hogere dekzandruggen hun huizen hebben gebouwd.
- 26** Einde Boterweg gaat u linksaf de Kilsdonkseweg in en de eerste weg rechtsaf: FKP 75.
- 27** Bij een klein wit huisje met huisnummer 14 gaat u rechtsaf het zandpad op richting landgoed Zwanenburg.
- 28** Voor 'huize Zwanenburg' gaat u linksaf het zandpad op. U komt vervolgens weer op de voorrangsweg uit.
- 29** Rechtsaf, richting Veghel.
- 30** U komt over een viaduct over de A50 en na de spoorwegovergang bent u weer in Veghel.
- 31** Na de spoorwegovergang in Veghel direct rechtsaf het fietspad op. U heeft nu de spoorbaan aan uw rechterhand. Fiets even langs de spoorbaan door tot u bij de Aa komt, ga linksaf, bij de eerste brug rechts af en direct daarna linksaf de Beatrixsingel in, einde van deze weg linksaf (Hoogstraat) en na een honderd meter komt u op de markt van Veghel.

De totale route heeft een lengte van ca. 28 km. U kunt deze route naar eigen inzicht inkorten. Raadpleeg hiervoor het kaartje achter in deze uitgave.

Houtsingels

Van loopkever tot kraai, van citroenvlinder tot hermelijn en van herten tot vossen. Houtsingels zijn voor meer dan 100 soorten Nederlandse broedvogels het leefgebied. Grauwe klauwier, fitis, geelgors, kerkuil en klapekster voelen zich goed thuis in een landschap met heggen en houtwallen. Niet alleen deze maar ook andere dieren en zaden kunnen via de houtwallen in andere gebieden komen. Zo is het landschap-pelijke mozaïek van heggen, hagen en houtwallen van levensbelang voor het voortbestaan van boomkickers.

Kilsdonkse Molen

In de geschiedschrijving kwam de Kilsdonkse Molen al voor in de dertiende eeuw. Het waren twee door waterkracht aangedreven molens. Later uitgebreid met een windmolen. Dit is een unieke combinatie, ook wel watervluchtmolen genoemd en komt in Nederland niet meer voor. Het is een vurige wens om de oude functie van de molen te laten herleven.

De Blaauwe reiger

Roerloos zie je hem in weiden en langs oevers staan. Wachtend op een visje, kikker, muis, of insecten. In het Aa-dal is de blauwe reiger een veel voorkomende vogel. Ze broeden in enkele eiken nabij het kasteel Heeswijk. Als u voor de Looz Corswaremhoeve het zandpad naar het kasteel volgt, nestelen ze zo'n 300 meter verderop aan de rechterkant van het pad, hoog in de bomen.

De Aa: het verleden, het heden en de toekomst

De Aa is de beek waar het in deze fietsroute allemaal om gaat. Met de Aa is veel gebeurd. De Aa mocht eerst haar eigen weg zoeken en nemen. De mensen schikten zich naar de Aa. Geleidelijk heeft de mens de Aa beteugeld. Om de nadelen hiervan op te heffen krijgt de Aa nu weer een deel van haar vrijheid terug.

De Aa voert het overtollige water uit Oost-Brabant af naar de Maas. De rivier zocht hiervoor een route door de laagste delen en slingerde erop los. Door erosie in de bochten veranderde de bedding van de Aa nogal eens. Hierdoor ontstonden (losliggende) bochten, zogenaamde meanders die later werden afgesneden of gedempt.

De Aa was in de 17de eeuw bevaarbaar met platte schuiten. In de periode 1822-1826 is de Zuid-Willemsvaart gegraven. De Aa was toen niet meer nodig voor het vervoer over water. Langs de Aa hebben diverse watermolens gestaan. De Kilsdonkse Molen is hier nog een getuigenis van. Voor de watermolens werden geulen gegraven zodat de raderen van de molens door het water in beweging kwamen.

In 1938 startte het Waterschap de Aa, meteen na oprichting, met het rechtekken, verbreden en het plaatsen van stuwen, in de Aa om de wateroverlast op te heffen. Door deze regulering is de grondwaterstand in veel omringende gebieden verlaagd. De waterafvoer in de winter was hoog, in de zomer laag. Om de Aa in haar loop te houden werd zij gedeeltelijk binnen dijken gelegd. De sterke verbetering van de ontwatering door de aanleg van brede en diepe sloten zorgde ervoor dat in natte perioden in het jaar het regenwater snel in de Aa terecht kwam. Af en toe zoveel dat er bij Den Bosch problemen optraden door wateroverlast. In de zomer was de afvoer weer laag. Te laag. De doorstroming van het water was onvoldoende waardoor de kwaliteit van het water sterk achteruitging.

Nu liggen er plannen op tafel om de nadelen van de huidige Aa op te heffen. De afvoerpiek in de natte perioden moet omlaag, het water moet geleidelijker naar de Maas stromen. In de zomer moet de toevoer omhoog zodat de kwaliteit van het water weer beter wordt. Hiervoor worden de dijken gedeeltelijk weggehaald en oude meanders weer aangetakt. De lengte van de Aa neemt hierdoor toe en de loop wordt breder. Het water blijft zo langer in de Aa. De oevers worden minder strak en minder steil. In het omliggende land moeten ook maatregelen worden genomen voor het langer vasthouden van het water. Dit heeft een positief effect op de Aa. In de natte perioden wordt het water minder snel naar de Aa toegevoerd zodat er in de drogere tijd ook nog water beschikbaar is om de Aa te vullen.

De mens en het landschap

Mensen gingen bij de Aa wonen op de hogere delen die zijn ontstaan door zandafzettingen. Wind en rivier hebben het zand gebracht.

Pitrus

U kunt ook deze plant met onbehaarde, smalle en meestal priemvormige bladen niet missen. Vooral in het 'Avonturenbos' vindt u er veel.

De meeste planten uit de russenfamilie groeien bij voorkeur op vochtige zure grond. Ze geven dan ook aan dat de grond waarop zij groeien niet van de beste kwaliteit is. Het binnenste van de bladeren werd vroeger wel gebruikt als pit voor lampen.

Meerkoet

Een wel heel normale verschijning in vrijwel alle plassen, beekjes of riviertjes in en buiten de bebouwde kom langs de Aa. De meerkoet duikt regelmatig onder water en probeert dan voedsel te vinden. Grappig is de jongen eens nader te bekijken, ze hebben een roodachtige bles. Het nest is vaak gemakkelijk te vinden op het water, waar ze grote hoeveelheden nestmateriaal verzamelden.

Kasteel Heeswijk

Al in de 12de eeuw wordt geschreven over 'Huis te Heeswijk'. Van het huidige gebouw is de noordwesthoek het oudste, uit de 14de eeuw. Koetshuis en toegangspoort zijn ongeveer tweehonderd jaar later gebouwd. Prins Maurits probeerde tot tweemaal toe het kasteel in te nemen tijdens de 80-jarige oorlog. In 1835 werd het kasteel verkocht aan baron Van den Bogaerde van Terbrugge en in 1997 is het buitengrachtse deel van ca. 90 ha verkocht aan Brabants Landschap. Bij verkoop is overeengekomen dat de cultuurhistorische band tussen kasteel, landerijen en lanen beschermd en gehandhaafd blijft.

Donk

Wellicht hebt u tijdens de fietstocht al enkele straatnaambordjes gezien? De kans dat de straatnaam op 'donk' eindigt is in een rivierbedding altijd redelijk groot. Bijv. Laverdonk. Donken zijn oude rivierduinen die ontstonden na de laatste ijstijd, die omstreeks 8000 v. Chr. eindigde.

Deze afzettingen heten dekzandrug of donk. De naam donk vinden we terug in een aantal lokale plaatsaanduidingen: Laverdonk, en Kilsdonk. Heeswijk-Dinther is gebouwd op een hoog liggende dekzandrug. Dit is goed te zien tijdens de route. Op de hogere gronden werden akkerbouwgewassen verbouwd. Door de jarenlange bemesting is op deze gronden een bruine voedselrijke bovenlaag ontstaan.

Deze gronden heten essen of eerdgronden. De voedselrijke laag maakt deze terreinen uitermate geschikt voor het verbouwen van akkerbouwgewassen. Deze gronden zijn op verschillende plaatsen in de route terug te vinden.

Zand dat nog aan het stuiven was werd vastgelegd door er grove dennen op aan te planten. Deze bomen kunnen op voedselarme en droge grond groeien. De wortels houden het zand vast. De Heeswijkse bossen zijn op deze manier ontstaan. De stammen van de grove dennen werden gebruikt in de mijnbouw.

De lagere gronden langs de beekdalen waren de hooilanden. In het voorjaar waren deze gronden te nat door de overstromingen van de Aa. Voordeel van deze overstromingen was dat er vruchtbaar leem werd afgezet, waardoor grassen en kruiden uitbundig groeiden. In de zomer konden boeren deze rijke kruidengraslanden maaien. Na het drogen werd het gras als hooi naar de boerderij gebracht waar het voor de winter voor het vee werd bewaard. Ook kwam het vee hier om te grazen. Talrijke poelen dienden als drinkplaats. Tussen de weilanden stonden houtwallen als veekering. In de houtwallen werd regelmatig gezaagd. Het hout werd gebruikt voor het maken van gereedschappen en het stoken van houtvuur. Door het kappen liepen de bomen en struiken met meer nieuwe takken uit, waardoor de houtwal een dichte structuur kreeg. Het vee kon er niet meer doorheen.

Fluitenkruid

Langs vrijwel de hele route komt u van april tot ver in juli het fluitenkruid tegen. Fluitenkruid vraagt een voedselrijke vochthoudende grond. Fluitenkruid is de meest opvallende aankondiger van de zomer. U kunt deze hoog opgaande schermbloemige van soms wel meer dan één meter niet missen. Blijf er eens bij stilstaan en kijk dan naar de verschillende insecten die hier hun voedsel halen.

Koekoeksbloem

Op een groot aantal plaatsen langs de route zult u de echte koekoeksbloem tegenkomen. Koekoeksbloemen behoren tot de anjerfamilie. Met zijn roze kleur, op een slanke stengel met smalle bladeren, is deze van begin mei tot laat in het seizoen bloeiende bloem niet te missen. Kijk er eens naar, wellicht ziet u het schuim van het spuugbeestje?

Populier

Vrijwel overal langs de route vind je populieren. Het hout van de populier werd vroeger veelal gebruikt door de klompenindustrie. Luciferhout kwam doorgaans ook van de populier. De populier vind je vaak langs weggetjes, omdat men van oudsher het plantrecht uitoefende. Dit plantrecht dateert uit de late middeleeuwen, rond de 15^e eeuw.

Zwanenburg

Gebouwd in de 16^e eeuw, met omliggende boerderijen die in latere perioden werden gebouwd. Enkele jaren terug is de hele hoogstamboomgaard opnieuw aangeplant, met oude peren-, appel- en pruimenrassen. Er is een plan om de oude, dode Aa-arm weer te activeren. Op diverse plaatsen hier zie je nog de oude perceelindelingen van vroeger.

In de loop van de tijd is het gebruik van het landschap gewijzigd. Door de ontwatering en de regulering van de Aa waren de hooilanden niet langer natte gronden. Het vee kon veel langer op deze gronden verblijven. Het werd zelfs mogelijk akkerbouwgewassen te verbouwen in het beekdal. Door de komst van het prikkeldraad waren geen houtwallen meer nodig om het vee binnen de weilanden te houden.

Door de mechanisatie werden de percelen groter, verdwenen er greppels en poelen. Door de specialisatie in de landbouw verdween de variatie in de gewassen. Gras en maïs werden de meest verbouwde gewassen. Geleidelijk verdwijnt het vee uit de weilanden. Efficiency op de grote bedrijven heeft tot gevolg dat melkkoeien het hele jaar op stal wordt gehouden. Het landschap is in de loop van de tijd eentoniger geworden. Omdat dit nadelig uitpakt voor de beleving van het landschap worden nu programma's en stimuleringsmaatregelen bedacht om een aantal van de landschapsversterkende elementen terug te brengen. Deze maatregelen moeten ertoe leiden dat in het beekdal kruidenrijke graslanden met koeien te zien zijn en op de hogere gronden verschillende akkerbouwgewassen groeien. Variatie en diversiteit zullen de beleving van het beekdal vergroten.

De natuur

De Aa heeft de natuur een unieke kans geboden zich te ontwikkelen. Toen de Aa haar eigen weg mocht kiezen bepaalde zij waar planten zich konden ontwikkelen of waar zij werden weggespoeld. Zij bepaalde hierdoor waar dieren zich konden voeden en nestelen. Vissen uit de Maas konden vrij via de Aa naar paaigebieden om voor nageslacht te zorgen. De dynamiek van de Aa bepaalde de natuur. Door de kleinschalige aanpak en het onvermogen van de mens de natuur naar zijn hand te zetten werd de diversiteit vergroot.

De hooilanden, de bebossing, de aanleg van houtwallen en – singels, de bemesting van de akkers, betekenden een grotere variatie in het Aa-dal en zijn omgeving. Vanwege het extensieve karakter, de geringe bemesting en het ontbreken van bestrijdingsmiddelen konden vele planten, insecten, vogels en zoogdieren een plaats vinden en behouden.

In de loop van de tijd is de diversiteit verminderd. De Aa werd beteugeld, de landbouw werd grootschaliger en intensiever. Door de toename van meststoffen, het gebruik van bestrijdingsmiddelen, lozingen en neerslag van verzurende stoffen uit het verkeer, de industrie en de huishoudens werd de kwaliteit van het water en de bodem negatief beïnvloed. Door de stuwen konden vissen uit de Maas geen paaigebieden meer bereiken. Door de aanleg van wegen en de toename van het verkeer werden meer dieren verkeersslachtoffer. Veel planten en dieren zijn uit het Aa-dal verdwenen. Door het gewijzigde en het intensievere gebruik en de toename van vervuiling kon een groot aantal planten en dieren hier niet voortbestaan. Om de natuurwaarden te verbeteren zijn en worden maatregelen genomen om een deel van wat verloren is gegaan weer terug te krijgen. Bij de stuwen worden vistrappen aangelegd, onder wegen komen faunatunnels. Veel van de landbouwgronden in het Aa-dal kunnen nadat ze zijn aangekocht worden omgevormd tot natuurgebied. Boeren kunnen overeenkomsten afsluiten met de overheid om het gebruik beter af te stemmen op het bevorderen van natuurwaarden. De oevers worden natuurlijker gemaakt. Lozingen worden gestopt of moeten voldoen aan strenge eisen. Al deze maatregelen moeten ertoe leiden dat een deel van de grote diversiteit aan natuurwaarden weer terug komt in het Aa-dal.

Lanen

Voor de ontwatering van landgoed Heeswijk werden sloten gegraven. Van de vrijkomende grond werden dijkjes aangelegd zodat het landgoed bij hoog water goed bereikbaar bleef. Later werden op deze dijkjes bomen aangeplant. Doorgaans plantte men in die tijd zomereiken, maar ook beuken. Soms bestaan de lanen, die een gezamenlijke lengte van ruim 5 kilometer hebben, uit wel drie dubbele rijen bomen.

Ijsvogel

Een flitsende verschijning in blauw, snel scherend over het water. De ijsvogel. Ze eten hoofdzakelijk kleine visjes. Het is een standvogel, wat wil zeggen dat ze niet wegtrekken voor de winter. Langdurige vorst en dichtgevroren watergangen zijn voor ijsvogels desastreus.

Libelle

Overal langs de Aa, maar ook bij u in de achtertuin, kunt u libellen tegenkomen. Prachtig gekleurd. Met hun doorschijnende vleugels en licht snorrend geluid maken ze snelle zijdelingse of voorwaartse bewegingen. Boven op de kop hebben ze twee grote facetogen. Die facetogen kunnen uit ca. 30.000 lensjes bestaan.

Met dit verhaal willen we u laten zien hoe het Aa-dal was, is en gaat worden. Maatregelen voor de waterhuishouding en de natuur worden de komende jaren uitgevoerd. Blijf deze route daarom de komende jaren fietsen om te zien dat dit mooie dal almaar mooier wordt.

Wat is het IVN?

De IVN-afdelingen in Veghel en Bernheze zijn aangesloten bij de landelijke vereniging voor natuur- en milieueducatie. Het IVN streeft met meer dan 180 plaatselijke afdelingen naar meer natuur en een betere kwaliteit van het milieu. Kortom het IVN is In Voor Natuur. Deze fietsroute kwam tot stand door een samenwerking van IVN Veghel en IVN Bernheze. Voor meer informatie www.ivn.nl

Weidebeekjuffer

De kwaliteit van het water van de Aa is weer schoon genoeg om juffers een kans van leven te geven. Net als libellen kunt u ze gemakkelijk zomers, tot ver in september, waarnemen langs de Aa en bij de poelen die op verschillende plaatsen langs de Aa zijn aangebracht. Waar bij de libellen de facetogen heel dicht bij elkaar staan, zijn deze bij de weidebeekjuffer duidelijk van elkaar gescheiden.

eente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel
• Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente
ghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Ge
ente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel
Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente Veghel • Gemeente

